

Archeologisch bureauonderzoek

Plangebied Westerpark Noord
Stadsdeel Westerpark
BO 09-082 Amsterdam 2009

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Nationale regelgeving	7
2.3 Provincie Noord-Holland	8
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	10
2.6 Situatie bestemmingsplangebied Westerpark Noord	12
3 Bodemkunde en historie	13
3.1 Algemeen	13
3.2 Historisch-topografische inventarisatie	14
3.3 Archeologische inventarisatie	20
4 Archeologische verwachtingskaart	22
5 Archeologische beleidskaart	26
Conclusie	29
Bronnen	30

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Westerpark een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Westerpark-Noord. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van de plangebieden in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn.

De historisch topografische kartering heeft geresulteerd in een overzicht van archeologische informatie over de ontwikkeling van de Westerpark Noord. Van dit ruimtelijke en landschappelijke beeld is een archeologische verwachting opgesteld die omgezet is naar een beleidskaart. De kaart biedt een specificatie van de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg.

De beleidskaart maakt onderscheid tussen drie zones met een hoge archeologische verwachting, zes zones met een lage archeologische verwachting en een zone zonder verwachting. Elke zone kent een specifieke normering om vast te stellen of en in welke mate een eventueel archeologisch Inventariserend Veldonderzoek (IVO) nodig is in de bouwplanontwikkeling. Een specificatie van deze beleidsregels per zone is te vinden op de beleidskaart (p 28). Voor de uitvoering van een Inventariserend Veldonderzoek is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld moet worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Het archeologisch bureauonderzoek van Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) betreft een inventarisatie van archeologische c.q. cultuurhistorische waarden binnen het plangebied Westerpark Noord, stadsdeel Westerpark. Uitgaande van deze waardestellende inventarisatie wordt het beleid vastgesteld voor het behoud en/of documentatie van eventuele archeologische overblijfselen in verband met toekomstige bouwplannen.

Het archeologisch bureauonderzoek vindt plaats in het kader van het opstellen van het bestemmingsplan Westerpark Noord. De voorliggende waardestelling is gebaseerd op een historisch topografische inventarisatie van kaartmateriaal, publicaties en archiefbronnen, in samenhang met archeologische informatie over vergelijkbare locaties in de directe omgeving.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van de plangebieden (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) waarmee wordt gespecificeerd of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied Westerpark Noord wordt in het noorden begrensd door de Spaarndammerdijk, de Tasmanstraat en het IJ, in het zuidwesten door de Zaanstraat, in het zuidoosten door het Westerkanaal en de Zoutkeetsgracht, en in het noordoosten door het IJ.

1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever   Stadsdeel Westerpark
Contactpersoon   Mr. F. Arents
Adres   Postbus 141
Postcode / plaats   1000 AC Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25 B en E
ARCHIS meldingsnr.	36554		
X-coördinaat N	120.850	Y-coördinaat N	490.267
X-coördinaat O	121.472	Y-coördinaat O	489.136
X-coördinaat Z	120.565	Y-coördinaat Z	488.759
X-coördinaat W	119.467	Y-coördinaat W	489.566

Locatie

1 Plangebied Westerpark Noord (rood).

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Ook landschappelijke of infrastructurele elementen kunnen een archeologische waarde hebben. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving waarvan het behoud in de bodem of documentatie op maat gesneden maatregelen vergen. Het archeologische bodemarchief levert een bijdrage aan de cultuurhistorie van onze stad en maakt de beleving van het verleden bovendien tastbaar.

Vanwege de ruimtelijke aard van archeologische sporen en vondsten in de bodem heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wijziging van de Monumentenwet 1988 met ingang van 1 september 2007 is de zorg voor het archeologisch erfgoed geïntegreerd in ruimtelijke ordeningsprocessen. Een essentieel uitgangspunt van de nieuwe wet is dat het erfgoed in de bodem beter wordt beschermd. Dit betekent dat in ruimtelijke ontwikkelingen vroegtijdig rekening wordt gehouden met archeologisch erfgoed. Als behoud in de bodem geen optie is, dan is, voorafgaand aan de bodemverstoring, onderzoek nodig om archeologische overblijfselen te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. In de dichtbebouwde stedelijke omgeving is in de praktijk doorgaans sprake van deze laatste optie.

2.2 Nationale regelgeving

Aan het einde van de jaren tachtig groeide het besef dat archeologische vindplaatsen in Europa ernstig werden aangetast door grootschalige infrastructurele werken, de toename van bouwlocaties en de intensivering van de landbouw. Om het archeologische erfgoed beter te beschermen hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta).

Een essentieel uitgangspunt van dit verdrag is dat behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (in situ) in iedere fase van planontwikkeling dient te worden meegewogen. Als behoud in de bodem (bv door middel van technische maatregelen en/of planaanpassing) geen optie is, dient het bouwplan te voorzien in maatregelen om archeologische overblijfselen op een juiste wijze (volgens de wettelijk verplichte Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. Het verdrag stelt de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van archeologisch onderzoek. De nieuwe wet ter uitvoering van dit verdrag, de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)¹, is per 1 september 2007 definitief van kracht.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg zijn vier wetten gewijzigd: de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet milieubeheer en de Woningwet. De Wet op de Ruimtelijke Ordening bevatte al voorschriften om meer rekening te houden met archeologie ten behoeve van kwaliteitsverbetering van ruimtelijk beleid. Dit betekent o.a. dat elk bestemmingsplan

---

¹ Stb. 2007, nr. 42.

op archeologisch beleid zal worden getoetst.² Vanwege het ruimtelijke karakter van het bodemarchief heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wetswijzigingen worden archeologische belangen vanaf het begin van de besluitvorming in de ruimtelijke ordening meegewogen. Ondanks de getroffen maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevalsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de meldingsplicht van kracht.³

2.3 Provincie Noord-Holland

Per 1 juli 2008 is de nieuwe wet Ruimtelijke Ordening (Wro) in werking getreden. Hierdoor is de verhouding tussen de provincie en de gemeenten gewijzigd. In het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland omschrijft de provincie haar rol.⁴ Hierbij staat de samenwerking met gemeenten op basis van gemeentelijke en de provinciale structuurvisie centraal. Tevens handhaaft de provincie de Belvédère-benadering, waarin behoud van cultuurhistorie door ontwikkeling wordt nagestreefd. Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten met een Beeldkwaliteitplan hanteert de Provincie tevens het beleidskader en het streekplan. Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening in acht te nemen.

In het beleidskader is opnieuw de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) opgenomen, waarin gebieden, die naar verwachting archeologisch waardevol zijn, zijn aangewezen als provinciale archeologische attentiegebieden. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als primaire algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering behoeven.

De provinciale beleidsintentie is om invulling aan de primaire doelstelling van het Verdrag van Malta te geven en archeologische reservaten aan te wijzen. Deze gebieden dienen om archeologische monumenten duurzaam te beschermen en te beheren en daarmee voor toekomstig onderzoek te bewaren.⁵ Daarnaast betreft de provincie nadrukkelijk culturele waarden, waaronder ook archeologie, bij de realisatie van de ruimtelijke- en stedelijke vernieuwing.

2.4 Gemeente Amsterdam

In aansluiting op het rijks- en provinciaal beleid besteedt de gemeente specifieke aandacht aan vroegtijdige inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordeningsprocessen.⁶ Uitgangspunt hierbij is een kwalitatief adequaat beheer van het cultureel erfgoed met aandacht voor een efficiënte voortgang van bouwprocessen en kostenbeheersing. Tegen deze achtergrond is de afdeling Archeologie BMA in 2001 gestart met een nadere inventarisatie van archeologische verwachtingen in elk afzonderlijk stadsdeel. Hiertoe worden onder meer verschillende historische kaartbeelden van het stadsdeelgebied met elkaar vergeleken. Deze inventarisatie is bedoeld als een verfijning van het verwachtingsbeeld van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Cultuur Historische

---

² Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten. Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

⁴ Provincie Noord-Holland 2006.

⁵ Van Eerden 2008, 14-15.

⁶ BMA 2005, 58.

Waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Holland, en de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) waarin de stedelijke gebieden niet gekarteerd zijn.

De nieuwe wetgeving schrijft voor dat bij vaststelling van een nieuw bestemmingsplan altijd een nadere waardestelling nodig is van de aanwezige archeologische verwachting in de vorm van een bureauonderzoek. Dit bureauonderzoek behelst een specificatie van eventuele archeologische waarden binnen een specifiek plangebied en een advies met betrekking tot het daarbij behorende beleid en/of te nemen maatregelen. Bij de formulering van het beleid staat altijd een realistische balans tussen het archeologische belang ten opzichte van de voortgang van het ruimtelijke ontwikkelingsproces in de stad centraal.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden kan in een bestemmingsplan (o.a.) worden geregeld met een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3.a van de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Verder kan in het belang van de archeologische monumentenzorg worden bepaald dat de aanvrager van een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet een rapport dient te overleggen als bedoeld in artikel 39, tweede lid en kan worden bepaald dat aan een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet voorschriften kunnen worden verbonden als bedoeld in artikel 39, derde lid, van de Monumentenwet. Zowel aan een aanlegvergunning als vrijstelling kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg.

Bij de bepaling van de vrijstellingsdrempels voor archeologisch wordt een combinatie van factoren, in acht genomen, te weten: a) de specifieke aard van de cultuurhistorische / archeologische waarden, b) het oppervlak van het te ontwikkelen terrein en c) de diepte van de bodemingreep.

Volgens deze systematiek gelden in Amsterdam dertien beleidsvarianten:

- 1: gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk
- 2: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 50 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
- 3: gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
- 4: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 1,00 m onder maaiveld.
- 5: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 2,00 m onder maaiveld.
- 6: onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenveld zichtbaar wordt. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.

- 7: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit het einde van de 19de eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 1,00 m onder maaiveld.
  - 8: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 2,00 m onder maaiveld.
  - 9: terreinen met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 500 m² en dieper dan de waterbodem.
  - 10: gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn buiten het historische centrum van Amsterdam. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan de waterbodem.
  - 11: gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water in het IJ liggen, of die als haven in het IJ liggen of die van oorsprong een opgespoten eiland (bijv. baggerdepots uit de 19de eeuw of eilanden zoals IJburg) zijn. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 4,00 m ÷ NAP.
  - 12: gebieden met een lage archeologische verwachting die in een droogmakerij liggen. Archeologisch veldonderzoek is noodzakelijk bij bodemingrepen groter dan 10.000 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld.
  - 13: gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels ed. Er geldt daarom een lage archeologische verwachting en derhalve een vrijstelling voor archeologisch onderzoek. Deze categorie plangebieden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.
- Voor alle beleidsvarianten geldt dat van het dieptecriterium alleen kan worden afgeweken als exacte gegevens over de bodemopbouw of de aanwezige verstoringen bekend zijn.

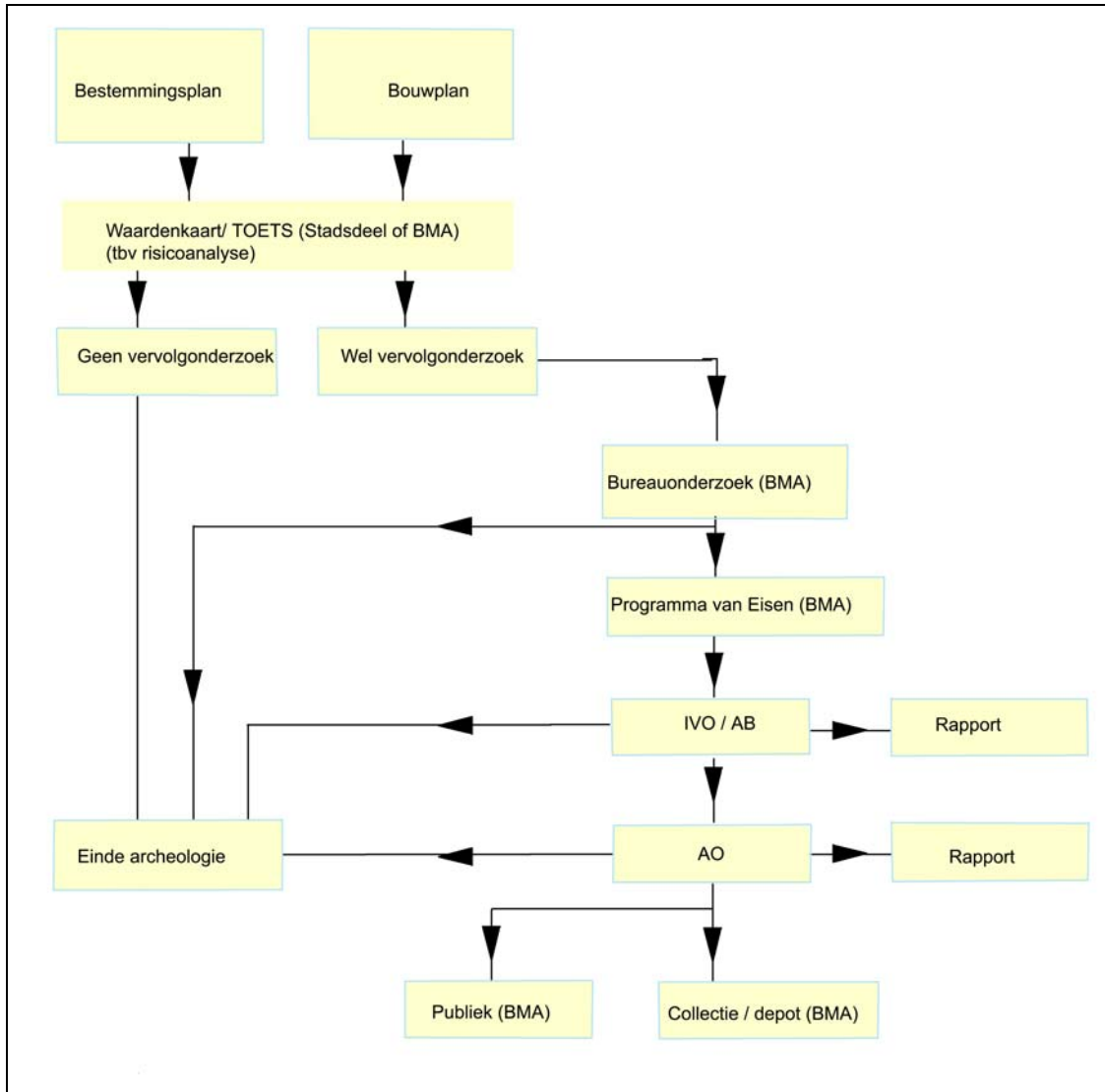
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de inpassing van archeologisch onderzoek in het proces van de ruimtelijke planvorming bestaat een standaard pakket van maatregelen waarvan de kwaliteitsnormen door het ministerie van OCW zijn opgesteld (KNA: Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie). De maatregelen gaan uit van een gefaseerde aanpak, zodat per plangebied, al naar gelang de locatie, de aard van de bodemingreep en de archeologische verwachting, een op maat gesneden programma kan worden opgesteld. Er is sprake van een gefaseerde aanpak waarbij een onderscheid gemaakt wordt in het Bureauonderzoek (BO), eventueel gevolgd door het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) en de Archeologische Opgraving (AO) of een Archeologische Begeleiding (AB).

Het IVO is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een AO wordt uitgevoerd in geval er sprake is van een vindplaats met archeologische resten die volledig dienen te worden gedocumenteerd en geborgen.

Een AB houdt in dat er geen apart archeologisch onderzoek plaatsvindt voorafgaand aan het bouwproces, maar dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Volgens de vigerende KNA voorschriften kan dit alleen in geval van uitzondering, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een beperkte bodemingreep op een gewaardeerd terrein of een AMK-

terrein. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied verloren gaan zonder een archeologische opgraving (afb. 2). De wijze waarop de verschillende archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd is afhankelijk van de omvang van de bouwlocatie, de aard van de archeologische resten en de opzet van het civiel technisch programma. Goede integratie van de het archeologisch programma in het bouwproces is een belangrijke voorwaarde voor efficiëntie in de uitvoering.

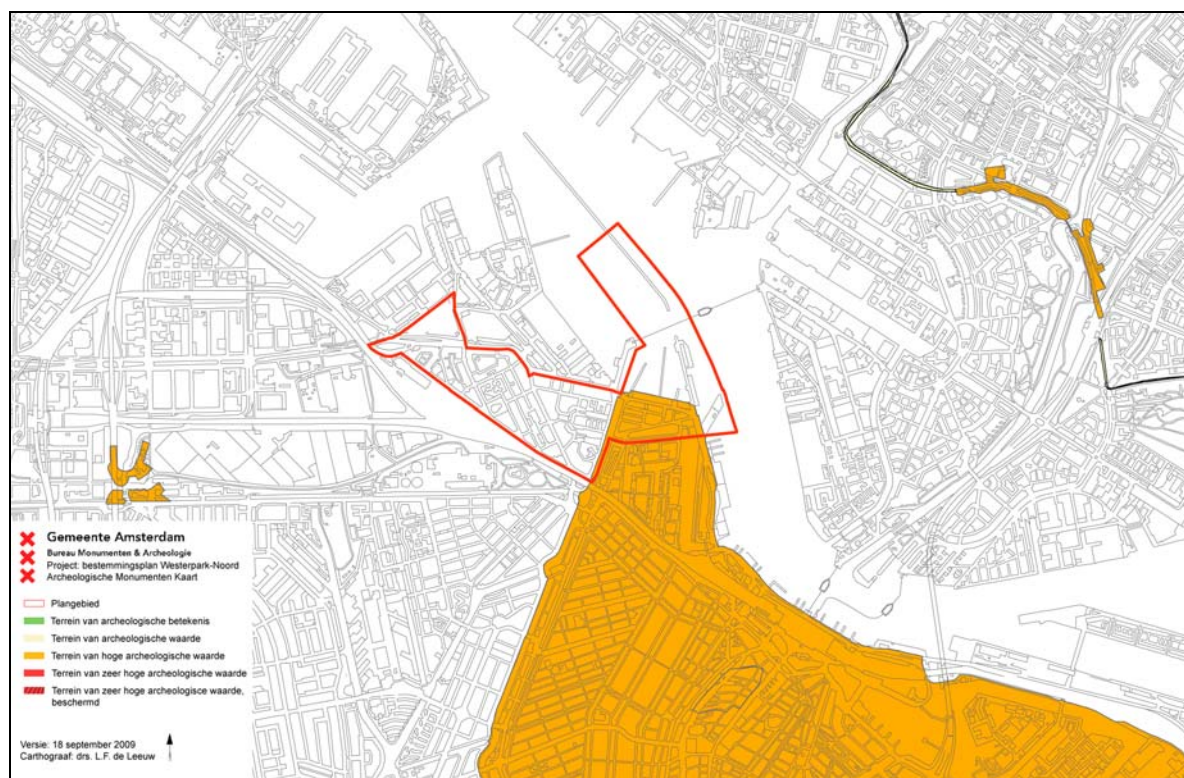
2 Stroomschema archeologisch onderzoek.

Indien een archeologische waardestelling in het kader van een bestemmingsplan geformuleerd wordt, zal hieruit pas een eventueel veldonderzoek voortkomen wanneer bouwaanvragen in het kader van het betreffende bestemmingsplan ingediend worden. Voor alle veldonderzoeken is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. In het PvE wordt tevens beschreven of archeologische overblijfselen in de bodem bewaard kunnen blijven of dat opgraven van deze resten noodzakelijk is (selectiebesluit). Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het (laten) opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Ondanks de maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevallig vondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de wettelijke meldingsplicht van kracht.⁷ Dit houdt in dat de uitvoerder of opdrachtgever de gemeente over de vondst dient te informeren zodat maatregelen ter documentatie of berging ervan getroffen kunnen worden.

2.6 Situatie bestemmingsplangebied Westerpark Noord

Binnen het plangebied zijn geen wettelijk beschermde archeologische monumenten aangewezen. Wel geldt voor een deel van het plangebied volgens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK: terrein 14.611) en de provinciale Cultuur Historische Waardenkaart (CHW: MLA 245A) een hoge archeologische waardering (afb. 3). Het verwachtingsbeeld van de AMK en CHW is echter algemeen van aard en dient in het kader van de bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Het volgende hoofdstuk betreft een historisch topografische analyse ten behoeve van een specificatie en een ruimtelijk onderscheid van de archeologische verwachtingen.

3 Het plangebied Westerpark Noord, in rood aangegeven, op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). De Cultuurhistorische waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het kaartbeeld van de AMK.

⁷ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

3 Bodemkunde en historie

3.1 Algemeen

Het huidige 'natuurlijke' landschap in en om Amsterdam wordt in grote mate bepaald door de landschapsvorming die zich voltrok in het Holoceen, de periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 BP). Er heerste toen vanaf ca. 4.000 BP een gematigd klimaat waarin veengroei mogelijk was. Toen ontstond hier in de kuststreek het zogenaamde Hollandveen. Het Hollandveen Laagpakket bevindt zich thans in de ondergrond tussen gemiddeld 4 - 5 m ÷ NAP en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP. Dit natuurlijke landschap is omgevormd tot een veenweidegebied door middel van grootschalige veenontginningen, die in de 11de eeuw van start gingen.⁸ Bij de cultivatie van het landschap speelde de waterhuishouding een cruciale rol. Tegelijkertijd met de veenontginningen begon ook de aanleg van dijken en later in de 17de en 18de eeuw volgde de uitgebreide droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd. Wat de vroegste bewoning van Amsterdam betreft dateren de oudste archeologische sporen van huizen tot nu toe uit de 12de eeuw. Rond de stad en met name op de hoger gelegen strandwallen in Noord Holland zijn vindplaatsen met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De eerste bewoning van Amsterdam ontwikkelde zich in de 12de en 13de eeuw aan de Nieuwendijk/Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling ('sciltraminge') als verdedigingswerk die in de laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekaade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) verschenen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijke deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met nu in totaal 26 bolwerken) volgde met z'n gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht verrezen naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de twintiger en dertiger jaren, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouw wijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de zestiger en zeventiger jaren. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

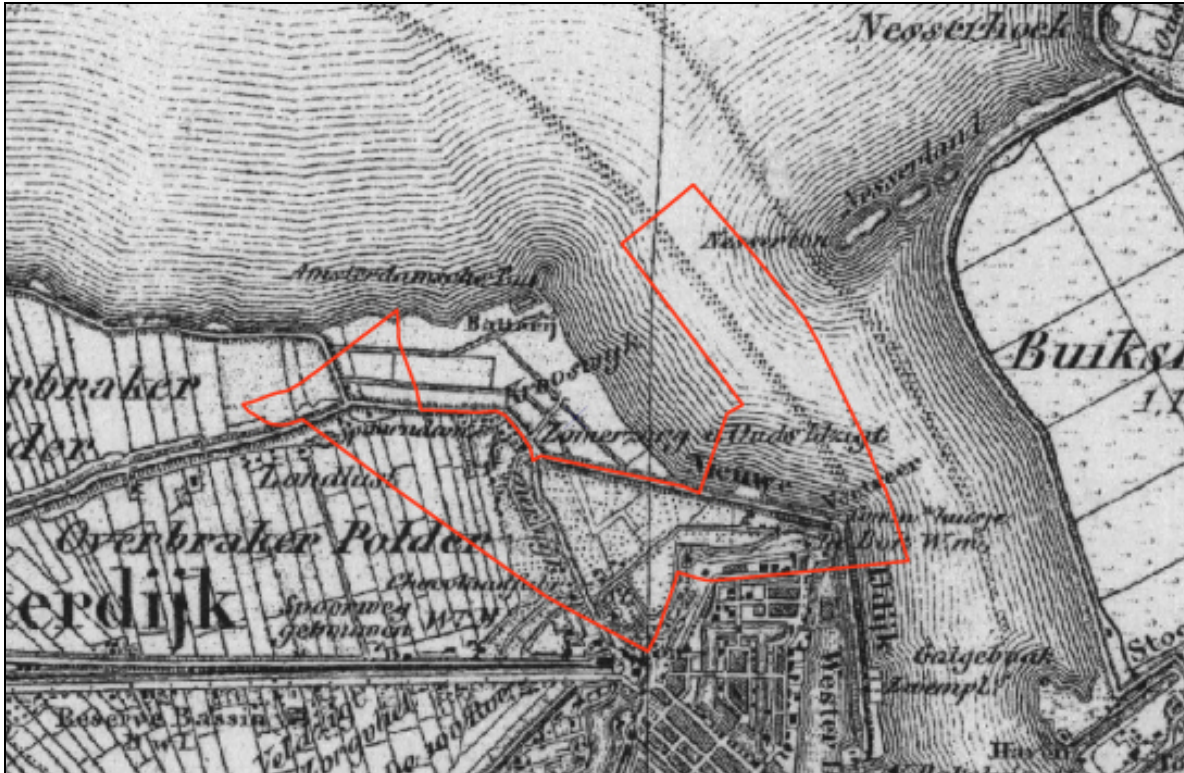
---

⁸ Veerkamp 1997, 10-31.

3.2 Historisch-topografische inventarisatie

Voor de historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de Topografische Militaire Kaart (1854) gecombineerd met gegevens van de kaarten van Van Berckenrode (1610-1615 en 1657), Visscher (1700-1710), Mol (1770) en de kaart van Publieke Werken uit 1936.

4 Het plangebied en de oude verkavelingsstructuur op de Topografisch Militaire kaart uit 1854.

3.2.1 Ontginning

Het plangebied Westerpark Noord bevindt zich in de voormalige Overbraker Polder en Overbraker Buitenpolder, ook wel Sloten Buiten Dijks genoemd, en deels in het IJ. De polders behoorden in het verleden tot de ambachtsheerlijkheid Sloten. Sloten telde vier 'bannen' (rechtsgebieden), te weten Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer. De ontginning van de polders in dit gebied vond in de 11de of 12de eeuw plaats. De bedoeling was om het veen te ontwateren. Daarvoor werden vanaf de hoger gelegen veenruggen reeksen van evenwijdige sloten op 30 tot 100 m afstand van elkaar gegraven naar bestaande veenrivieren. Aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen en ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. Als bijkomend gevolg van de ontwatering van het veen daalde het maaiveld en werd de grond weer natter. Aangezien de akkers bloot kwamen te staan aan overstromingsgevaar werden ter bescherming achter- en zijkaden aangelegd. Ondanks deze maatregelen zette de vernatting van de percelen zich door.⁹ Daarom bracht men nieuwe stroken veen in cultuur. Bij de verlenging van de kavels schoof ook vaak de bewoning op. De achterkade werd dan als secundaire ontginningsas in gebruik genomen.¹⁰ Dit zogenaamde slagenlandschap is nog duidelijk te zien op historische kaarten (afb. 4).

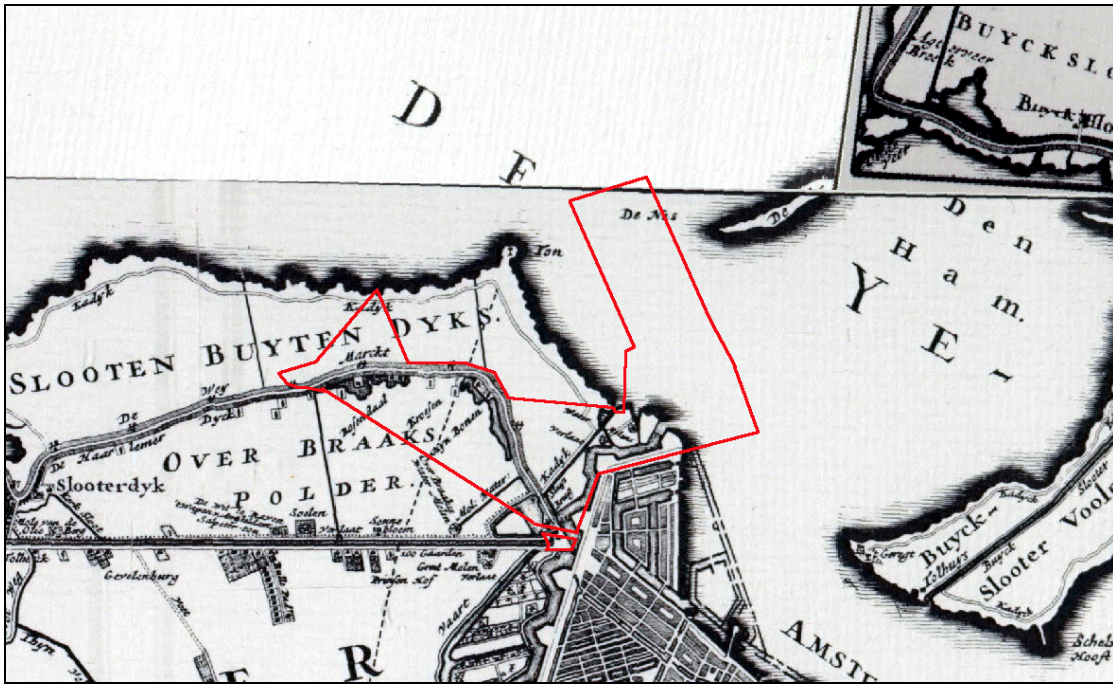
De grootschalige ontginning van het veenlandschap gedurende de late Middeleeuwen leidde tot voortgaande bodemdaling. Hierdoor nam de invloed van de getijdenwerking van de zee op het land toe en kwamen er regelmatig overstromingen voor. Het zeewater drong zo via het aangelegde

⁹ Borger 1987, 16-17.

¹⁰ Stol 1993, 29.

6 Het plangebied Westerpark Noord in de Overbraker (Buiten) Polder, op de kaart van Visscher uit ca 1700. De Haarlemmertrekvaart doorsnijdt de Spieringhorner Polder.

3.2.3 Bewoning en nijverheid

De kronkelige dijk was geruime tijd de enige verbinding over land tussen Amsterdam en Haarlem.¹² Vanwege de slechte staat van deze landverbinding werd tussen Amsterdam en Haarlem vooral over het water gereisd. De route was niet ongevaarlijk en stormen leidden regelmatig tot schipbreuk. In 1632 werd door Haarlem en Amsterdam samen de Haarlemmertrekvaart en -weg aangelegd, om het personenvervoer niet langer via de gevaarlijke en lange verbinding over het IJ te laten lopen. Voor het goederentransport bleef men gebruik maken van het IJ. Buiten de Haarlemmerpoort, na beide ophaalbruggen aan het begin van de Haarlemmertrekvaart, waar de trekschuiten naar Haarlem vertrokken, lag de herberg Het Wapen van Amsterdam.¹³

7 Op een kaart van Van Berckenrode uit 1657 het begin van de Haarlemmertrekvaart (rechts boven) met een trekschuit en de herberg Het Wapen van Amsterdam.

¹² Jansen 1966, 2.

¹³ Breen, 1934, 59.

Tussen de Haarlemmertrekvaart en de zeedijk lag de Overbrakerbinnenpolder. Het gebied ten noorden van de dijk was van oudsher een buitendijks stuk land, beschermd door een zomerdijk (Kadijk op de kaarten van Visscher en Mol, fig. 6 en 8) en werd de Overbrakerbuitenpolder genoemd. Waarschijnlijk strekte deze buitenpolder zich voor de stormvloed van de 12de eeuw veel verder naar het noorden uit, in het latere IJ.¹⁴

Vanwege de economische bloei en de internationale welvaart nam in de 17de eeuw de welvaart en de bevolking van Amsterdam toe. Amsterdamse patriciërs lieten in de landelijke omgeving van de stad hofsteden bouwen. Aanvankelijk hadden deze hofsteden een overwegend agrarische functie. Ze kunnen beschouwd worden als een beleggingsobject. In de zomers werden de hofsteden voor recreatieve doeleinden bewoond. Men verbleef veelal in de opkamers van de boerderij. Ook de Haarlemmerweg en dijk waren geliefde plaatsen voor dergelijke buitens.¹⁵ Binnen het plangebied lagen langs de Haarlemmerdijk naast naamloze boerderijen de buitens of boerderijen Rosendaal, Kroesen en Hyn Bonen (afb. 8).¹⁶

8 Op de kaart van Mol uit 1770 de buitenplaatsen/boerderijen Rosendaal, Kroesen en Hyn Bonen aan de Haarlemmerdijk

Het zuidoostelijk deel van het plangebied maakt deel uit van de Derde Uitleg. Deze 17de-eeuwse stadsuitbreiding omvatte o.a. de in het IJ aangeplempte Westelijke Eilanden. Deze eilanden waren bestemd voor scheepsbouw en aanverwante nijverheid. Er werden slechts enkele woonblokken gebouwd, vermoedelijk voor personeel van de bedrijven. Ten oosten van de eilanden werd een haven, de Nieuwe Waal, aangelegd. Het gebied werd omsloten door een fortificatie met 11 bolwerken. Binnen het plangebied vallen, van zuid naar noord, (deels) de bolwerken Westerbeer met molen de Beer, de Bocht met molen de Vervanger en Leeuwenburg of Blaauw Hoofd met molen de Bok (afb. 8 en 9). Tussen de bolwerken lagen aan de binnenzijde van de wal lijnbanen.

¹⁴ Löwenthal 1982, 91.

¹⁵ Meischke, 1958, 140-41.

¹⁶ Bertram 2005, 267, 165, 148.

9 De vervallen bolwerken De Bocht en Blaauw hoofd vanaf Westerbeer met molens De Vervanger en De Bok in 1813. Links het IJ. Prent I. J. de Wit 1800-1803, Stadsarchief.

Ter verbetering van de kwaliteit van het stadswater werden in 1650 aan de noordzijde buiten de stadswal twee watermolens gebouwd om het water uit te malen op het IJ (afb. 8). Omdat de molens geen verbetering van het stadswater teweeg brachten werden zij in 1667 afgebroken. In 1688 werden twee nieuwe vuilwatermolens gebouwd die dienst hebben gedaan tot 1783.¹⁷

10 Houtzaagmolen het Klaverblad met molen De Bok op de achtergrond. Foto Jacob Olie 1861, Stadsarchief (foto op Beeldbank staat in spiegelbeeld)

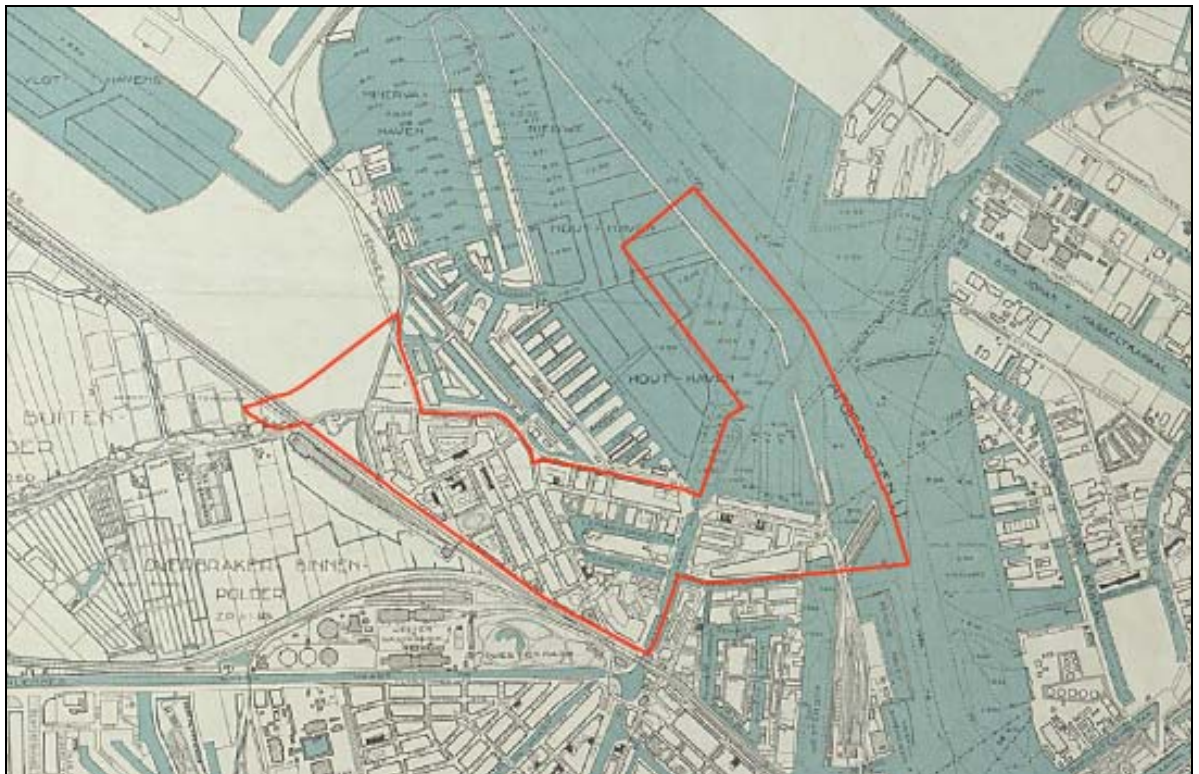
¹⁷ Hoek Ostende 1981,69.

Ter hoogte van de huidige Roggeveenstraat, tussen de Van Linschoten- en Van Neckstraat stond vanaf 1841 Het Klaverblad, de laatst gebouwde bovenkruier-houtzaagmolen van Amsterdam (afb. 10). De molen stond 19,5 m boven maaiveld, op een grote werkruimte met zaagsleden en sleephellingen. De havenkom bij de molen had verbinding met het Westerdok. Tegen 1875 werd de molen afgebroken i.v.m. de aanleg van de Staatsliedenbuurt.¹⁸

3.2.4 Verstedelijking

De bestemming van de Overbrakerpolders was lange tijd agrarisch, met langs de dijk wat buitenverblijven van Amsterdammers. Begin 19de eeuw kregen de havenactiviteiten van Amsterdam een nieuwe stimulans door de handelspolitiek van koning Willem I. In de jaren twintig werd het Groot Noordhollandsch Kanaal naar Den Helder gegraven en in 1830-1834 werd het Westerdok aangelegd. De dijk om het Westerdok heette aanvankelijk Nieuwe IJdijk (afb. 4). In 1878 werd het gedeelte tussen het Westerkanaal (Houtmankade) en de Spaarndammerdijk omgedoopt tot Tasmanstraat.

Ondanks de sterke groei van de haven bleef de Overbraker Polder zijn landelijke karakter behouden tot de aanleg van het Noordzeekanaal en de IJpolders. Sinds 1878 doorsnijdt de Noordhollandse Spoorweg, de zuidwestgrens van het plangebied, de Overbraker Polder en spoedig hierna verscheen de eerste bebouwing langs de Spaarndammerdijk/straat.

11 Het plangebied op de kaart van de Dienst der Publieke Werken uit 1936.

¹⁸ Volgens Hoek Ostende 2001, 11 wordt de molen in 1877 afgebroken, maar op de kaarten van Braakensiek uit 1875 en Loman uit 1876 komt hij niet meer voor.

3.3 Archeologische inventarisatie

In het plangebied is tot op heden eenmaal archeologisch veldonderzoek uitgevoerd, in de vorm van een IVO van een bouwterrein ten noorden van de Van Diemenstraat (topocode VDI). De bouwlocatie lag ter hoogte van het voormalige bolwerk Blauw Hoofd, maar het IVO wees uit dat hier sprake was van een waterbodem van het IJ, die oorspronkelijk ten noorden voor het bolwerk was gelegen. In de waterbodem bevonden zich afzettingen van stadsafval. Het bolwerk zelf was waarschijnlijk meer naar het zuiden gesitueerd, met de punt van het bolwerk (de saillant) onder het wegdek van de Van Diemenstraat.

In de omgeving van het plangebied is een aantal archeologische vindplaatsen gelokaliseerd met vondsten en sporen die vergelijkbaar zijn met het verwachtingsbeeld van het plangebied. Een vindplaats (topocode SLD) lag ten noorden van de dorpskern van Sloterdijk ter plaatse van de voormalige, deels reeds afgegraven, Spaarndammerdijk. In 1981 heeft de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) hier een waarneming gedaan. Er zijn resten van een beschoeiing gedocumenteerd, die mogelijk deel uitmaakte van een vroegere dijkconstructie. Het restant betrof de beschoeiing aan de IJ-zijde.¹⁹ Ook werden 15de-eeuwse steengoedfragmenten (Langerwehe of Raeren en Siegburg) aangetroffen.²⁰

Ook in de bodem van de IJpolders zijn archeologische overblijfselen aangetroffen. Zo is in 1992 tijdens bouwwerkzaamheden een scheepswrak gevonden bij Halfweg, ten westen van de Grote Braak. Van het wrak is geen nadere datering bekend.²¹

Op verschillende plaatsen zijn tijdens infrastructurele werkzaamheden in de diepere bodemlagen van het IJ prehistorische resten aangetroffen. In 1960 is ter hoogte van het voormalige veeneiland Den Hoorn een vuurstenen sikkkel gevonden uit de Late Bronstijd (1.100-800 v. Chr.).²² Tussen 1997 en 2000 heeft de afdeling Archeologie van BMA de ontgraving van de Afrikahaven begeleid.²³ Hierbij is een slagtang van een mammoet, afkomstig uit het opgespoten zand, geborgen (afb. 9). Het archeologisch onderzoek bood niet alleen nieuwe inzichten in de landschapsontwikkeling maar leverde ook enkele losse vondsten op, waaronder een vuurstenen schraper uit het late Neolithicum (ca. 2500 v Chr.). De vondsten leveren bewijs voor menselijke activiteiten in de prehistorie. De bewijzen hebben voornamelijk een sporadisch karakter, aangezien samenhangende sporen, zoals bewoningssporen, ontbraken.²⁴

---

¹⁹ Schmitz 1981, 3-4.

²⁰ Schmitz 1982, 94-95.

²¹ ARCHISnr. 43006

²² ARCHISnr. 15188, topocode HRN

²³ Topocode AFR

²⁴ Veerkamp 2001

9 Slagtand van een mammoet, afkomstig uit de Afrikahaven

Bij de aanleg van de Spaarndammerbuurt eind 19de-, begin 20ste eeuw zijn de Overbrakerpolder en de Overbrakerbuitenpolder met resp. 3 en 4 meter zand opgehoogd. Daarbij zijn het oorspronkelijke maaiveld en de bijbehorende bodemopbouw mogelijk verstoord.

De Spaarndammerdijk is ter plaatse van de huidige Spaarndammerstraat 1 meter afgegraven: de huidige maaiveldhoogte ligt hier rond de 1.50 m + NAP, terwijl nog bestaande delen van de dijk langs/binnen het plangebied op ca 2,65 m + NAP liggen.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van bovenstaande inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Westerpark Noord materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met het gebruik van de Overbraker Polder en het IJ vanaf de 12de eeuw tot de 20ste eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag voor het plangebied.

Archeologische verwachtingszones

Begrenzing plangebied

Zone A: Stadswal Derde Uitleg

Betreft buitenstedelijk gebied dat bij de Derde Uitleg is bebouwd met een stadswal en twee bolwerken. Sporen hiervan kunnen bestaan uit ophogingspakketten en funderingen van de muren en bolwerken. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Voor deze zone geldt een hoge archeologische verwachting.

Zone B: Bewoning langs de Spaarndammerdijk

Betreft de zone van bewoning achter de middeleeuwse dijk. De materiële neerslag betreft sporen van ophogingen, gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog, behalve het bij de aanleg van het Brediusbad vergraven deel (groene beleidszone).

Zone C: Boerderij of buiten Rosendaal langs de Spaarndammerdijk

Betreft de zone van de boerderij of het buiten Rosendaal achter de middeleeuwse dijk. De materiële neerslag betreft sporen van ophogingen, gebouwen, losse vondsten en afval. Bij de aanleg van het Brediusbad is de locatie dermate vergraven dat de archeologische verwachting is daarom laag is.

Zone D: Lijnbanen

Betreft lijnbanen binnen de bij de Derde Uitleg gebouwde stadswal. Sporen hiervan kunnen bestaan uit funderingen van de bedrijfsruimtes en (bedrijfs)afval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Voor deze zone geldt een hoge archeologische verwachting.

Zone E: Zoutketen

Betreft zoutketen binnen de bij de Derde Uitleg gebouwde stadswal. Sporen hiervan kunnen bestaan uit funderingen van de bedrijfsruimtes en (bedrijfs)afval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Voor deze zone geldt een hoge archeologische verwachting.

Zone F: Westerbegraafplaats

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met de eind 19de- en begin 20ste-eeuwse begraafplaats. Aangezien de begraafplaats in de 20ste eeuw in twee fasen geruimd

is om plaats te maken voor bebouwing geldt voor deze zone een lage archeologische verwachting.

- **Zone G: Molens en bijgebouwen op bolwerken**
Betreft de molens en bijgebouwen op de bij de Derde Uitleg aangelegde bolwerken. Sporen hiervan kunnen bestaan uit funderingen van de molens en bijbehorende woningen en bedrijfsruimtes en (bedrijfs)afval. Vanwege de lange gebruiksperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Voor deze zone geldt een hoge archeologische verwachting.
- **Zone H: Aanplemping**
Betreft aanplemping buitenstedelijk gebied dat bij de Derde Uitleg is bebouwd met een stadswal en twee bolwerken. Sporen hiervan kunnen bestaan uit ophogingspakketten met stadsafval. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.
- **Zone I: Westerdok**
In de bedding van het 19de-eeuwse Westerdok zijn scheepsresten of andere verzonken overblijfselen te verwachten die verband houden met de historische scheepsvaart. Ook kunnen hier losse vondsten, afval en gedumpt materiaal voorkomen die in de bedding zijn weggezonden. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.
- **Zone J: Wester IJdijk, Nieuwe IJdijk of Westerdoksdijk**
Betreft de 19de-eeuwse Nieuwe IJdijk, later Westerdoksdijk. De materiële neerslag kan bestaan uit aanplempingslagen ten behoeve van de dijk aanleg. Dergelijke overblijfselen hebben een geringe onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom laag.
- **Zone K: Het IJ, waterbodem**
In de bedding van de IJ-bodem zijn scheepsresten of andere verzonken overblijfselen te verwachten die verband houden met de historische scheepsvaart, vanaf de 13de eeuw of mogelijk vroeger. Ook kunnen hier losse vondsten, afval en gedumpt materiaal voorkomen die in de bedding zijn weggezonden. Tenslotte kan de ondergrond op grotere diepte (12 m ÷ NAP) prehistorische overblijfselen bevatten. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. De archeologische verwachting is daarom laag.
- **Zone L: Stads vuilwatermolens**
Betreft de locaties van twee stadsvuilwatermolens. De materiële neerslag betreft sporen van gebouwen, losse vondsten en bedrijfsafval. Vanwege de lange gebruiksperiode hebben de archeologische sporen een dichte verspreiding en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.
- **Zone M: Overbraker Buiten Polder**
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 12de eeuw. De materiële neerslag betreft erven, terpen, verkavelingsporen en sloten uit de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot de periode van verstedelijking in de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag. Bovendien is de ondergrond deels verstoord bij de aanleg van de Spaarndammerbuurt in de 19de en 20ste eeuw.

Zone N: Stadsgracht Derde Uitleg

De materiële neerslag betreft losse vondsten en afval: in de gracht gegooid of verloren voorwerpen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben deze sporen een dichte verspreiding. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone O: Spaarndammerdijk

Deel van de 13de-eeuwse Zeedijk, die tevens een belangrijke verkeersweg was. De materiële neerslag kan bestaan uit aanplempingslagen ten behoeve van de dijk aanleg, sporen van de dijkstructuur en –beschoeiingen. Dergelijke overblijfselen hebben een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog, behalve het bij de aanleg van het Brediusbad vergraven deel (groene beleidszone).

Zone P: Kadijken

Betreft het tracé van de zomerdijk. De materiële neerslag kan bestaan uit aanplempingslagen ten behoeve van de dijk aanleg, sporen van de dijkstructuur en –beschoeiingen. Dergelijke overblijfselen hebben een geringe onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom laag.

Zone Q: Voormalig veenweidegebied Overbraker Polder

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 12de eeuw. De materiële neerslag betreft erven, terpen, verkavelingsporen en sloten uit de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot de periode van verstedelijking in de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag. Bovendien is de ondergrond deels verstoord bij de aanleg van de Spaarndammerbuurt in de 19de en 20ste eeuw.

Zone R: Herberg het wapen van Amsterdam

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met de voormalige herberg Het Wapen van Amsterdam aan het begin van de Haarlemmertrekvaart. Daarbij gaat het om funderingen en sporen zoals beerputten, tuinen en afvallagen. Gezien de latere aanleg van de brug van het Nassauplein naar de Spaarndammerstraat en de spoorlijn is de archeologische verwachting laag.

Zone S: Molen Het Klaverblad

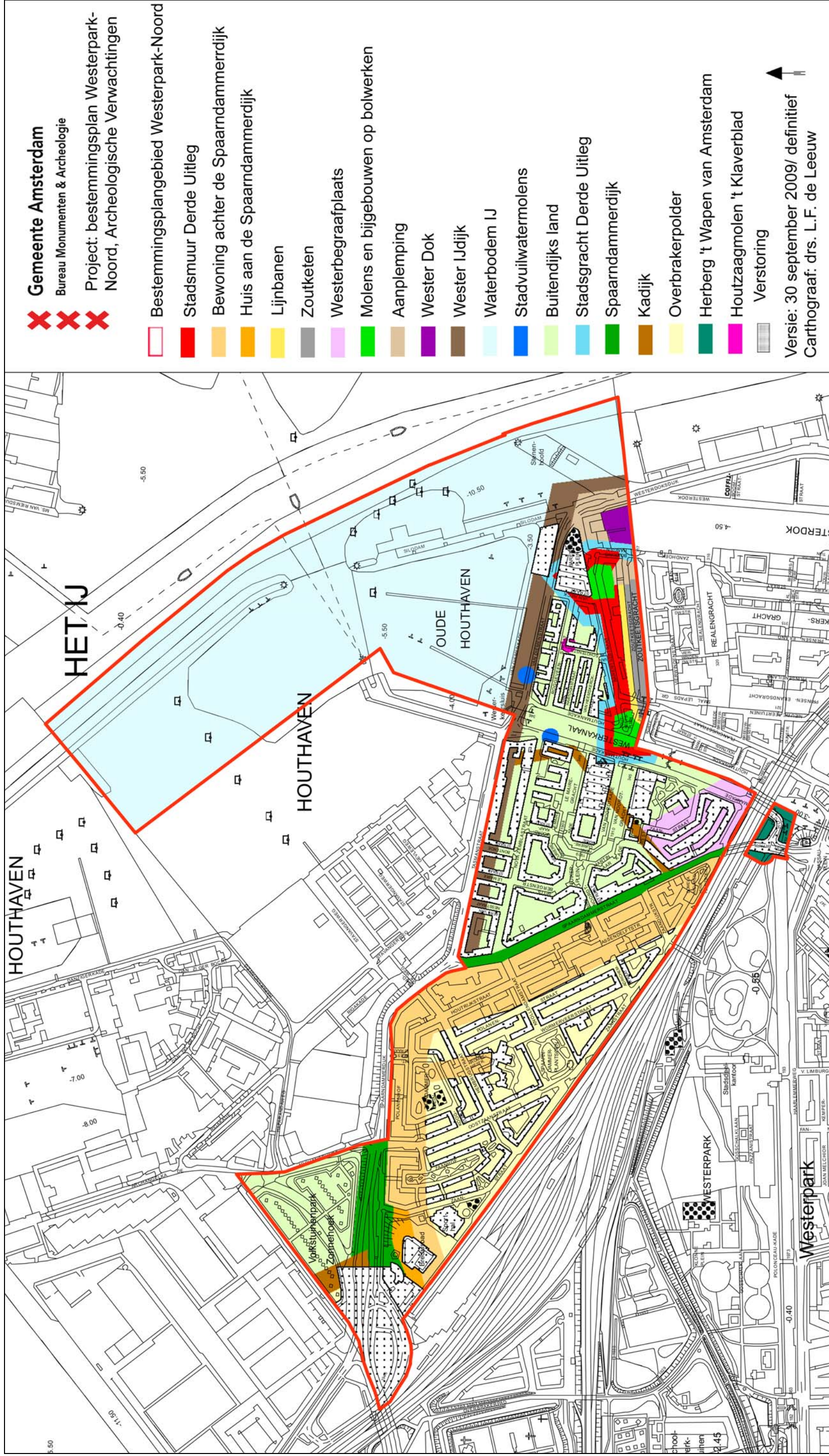
Betreft de locaties van de houtzaagmolen Het Klaverblad (1841-1877). De materiële neerslag betreft sporen van gebouwen, losse vondsten en bedrijfsafvalafval. Vanwege de korte gebruikperiode en de sloop ten behoeve van bebouwing hebben de archeologische sporen een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

Verstoring

Bij de aanleg van de bebouwing eind 19de- en begin 20ste eeuw is het bodemarchief dermate verstoord dat de kans op aanwezigheid van archeologische waarden gering is.

Versie: 30 september 2009/ definitief
Carthograaf: drs. L.F. de Leeuw

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidsadvieskaart van het plangebied Westerpark Noord is bedoeld als een schematisch ruimtelijk overzicht van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in de plangebieden. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen.

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszones en verstoringen

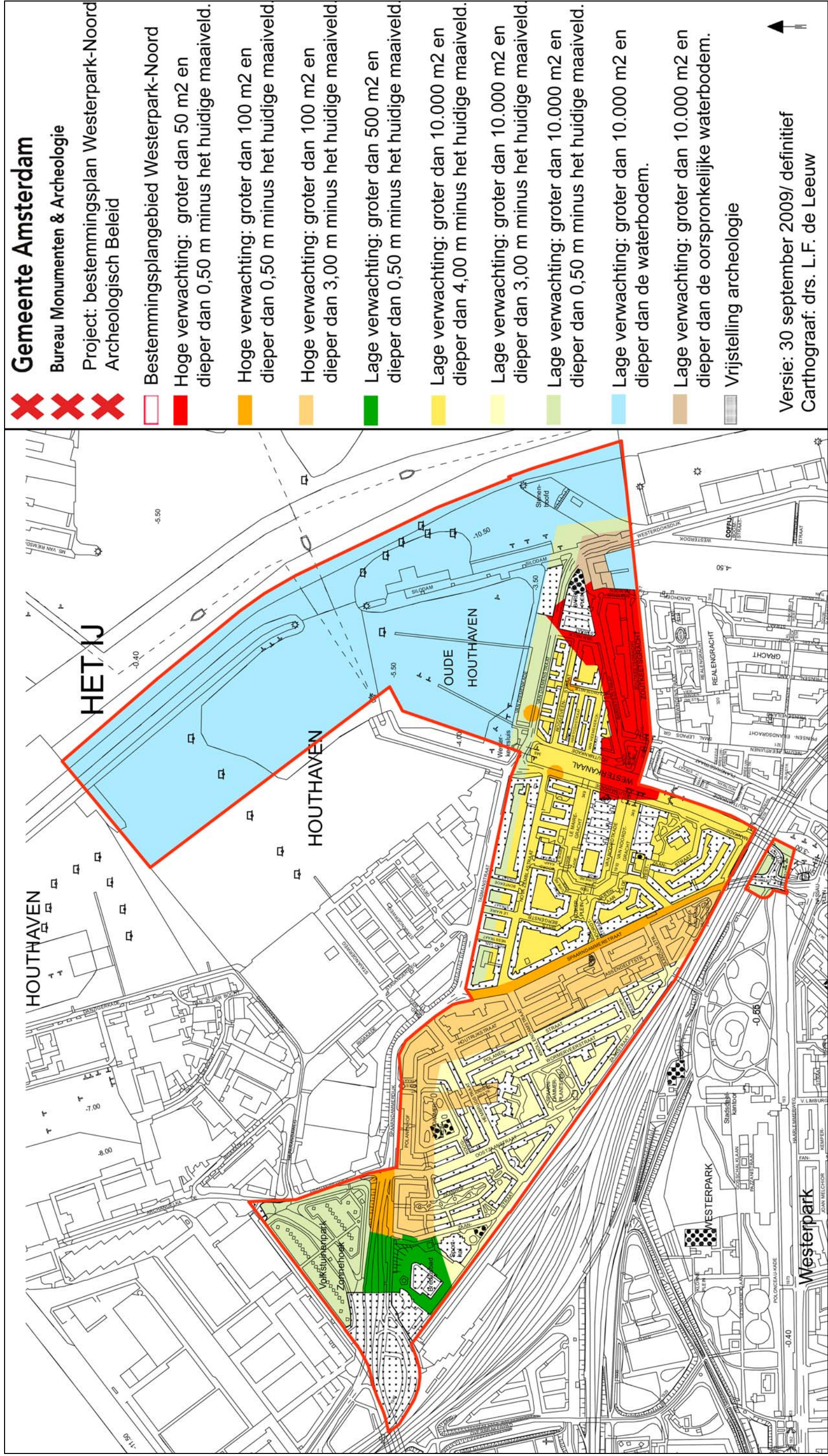
- Begrenzing plangebied
- **Beleid bij hoge verwachting (verwachtingszones A, D, E, G, N)**
Vanwege de hoge verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden over een oppervlak groter dan 50 m² en dieper dan 0,50 m onder het maaiveld een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in het uitvoeringsplan wordt opgenomen.
- **Beleid bij hoge verwachting (verwachtingszone O)**
Vanwege de hoge verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden over een oppervlak groter dan 100 m² en dieper dan 0,50 m onder het maaiveld een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in het uitvoeringsplan wordt opgenomen.
- **Beleid bij hoge verwachting (verwachtingszones B, L)**
Vanwege de hoge verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden over een oppervlak groter dan 100 m² en dieper dan 3,00 m onder het maaiveld een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in het uitvoeringsplan wordt opgenomen.
- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszone C en delen van B en O)**
Vanwege de lage verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden over een oppervlak groter dan 500 m² en dieper dan 0,50 m onder het maaiveld een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in het uitvoeringsplan wordt opgenomen.
- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszones F, P)**
Vanwege de lage verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden over een oppervlak groter dan 10.000 m² en dieper dan 4.00 m onder het maaiveld een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
Voor deze beleidsvariant wordt afgeweken van het dieptecriterium genoemd in hoofdstuk 2,7 en 2,8 aangezien exacte gegevens over de bodemophoging ter plaatse bekend zijn.
- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszone Q)**
Vanwege de lage verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden over een oppervlak met een oppervlak groter dan 10.000 m² en dieper dan 3.00 m onder het maaiveld een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.
Voor deze beleidsvariant wordt afgeweken van het dieptecriterium genoemd in hoofdstuk 2,7 en 2,8 aangezien exacte gegevens over de bodemophoging ter plaatse bekend zijn.

- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszones I, M, R)**
Vanwege de lage verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden over een oppervlak groter dan 10.000 m² en dieper dan 0,50 m onder het maaiveld een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.

- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszone K)**
Vanwege de lage verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden over een oppervlak groter dan 10.000 m² en dieper dan de waterbodem een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.

- **Beleid bij lage verwachting (verwachtingszone H)**
Vanwege de lage verwachting geldt als beleid dat alleen bij grondroerende werkzaamheden over een oppervlak groter dan 10.000 m² en dieper dan de oorspronkelijke waterbodem een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de planvorming wordt opgenomen.

- **Beleid: negatieve verwachting: (sub)recente verstoring (verwachtingszone verstoringen)**
Voor deze delen van het plangebied geldt een negatieve verwachting, vanwege de hoge mate van verstoring en de lage verwachting. Daarmee zijn deze delen van het plangebied vrijgesteld van verdere archeologische maatregelen.

Voor de uitvoering van een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch vooronderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij de gemeente aangemeld dienen te worden, zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek is uitgevoerd in het kader van het bestemmingsplan Westerpark Noord. Afhankelijk van de grootte en de diepte van het te verstoren oppervlak bij toekomstige bouwingsgrepen kunnen in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord.

De beleidskaart maakt onderscheid tussen drie zones met een hoge archeologische verwachting, zes zones met een lage archeologische verwachting en een zone zonder verwachting.

Voor de eerste zone met een hoge archeologische verwachting (**A, D, E, G, N**) geldt dat alleen bij bodemingrepen vanaf 50 m² en meer dan 0,50 m onder maaiveld voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is.

Voor de tweede zone met een hoge archeologische verwachting (**O**) geldt dat alleen bij bodemingrepen vanaf 100 m² en meer dan 0,50 m onder maaiveld voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is.

Voor de derde zone met een hoge archeologische verwachting (**B, L**) geldt dat alleen bij bodemingrepen vanaf 100 m² en meer dan 3,00 m onder maaiveld voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is.

Voor de eerste zone met een lage archeologische verwachting (**C en delen van B en O**) geldt dat alleen bij bodemingrepen vanaf 500 m² en meer dan 0,50 m onder maaiveld voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is.

Voor de tweede zone met een lage archeologische verwachting (**F, P**) geldt dat alleen bij bodemingrepen vanaf 10.000 m² en meer dan 4,00 m onder maaiveld voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is.

Voor de derde zone met een lage archeologische verwachting (**Q**) geldt dat alleen bij bodemingrepen vanaf 10.000 m² en dieper dan 3,00 m onder maaiveld voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is.

Voor de vierde zone met een lage archeologische verwachting (**I, M, R**) geldt dat alleen bij bodemingrepen vanaf 10.000 m² en dieper dan 0,50 m onder maaiveld voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is.

Voor de vijfde zone met een lage archeologische verwachting (voor waterbodems) (**K**) geldt dat alleen bij bodemingrepen vanaf 10.000 m² en dieper dan de waterbodem voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is.

Voor de zesde zone met een lage archeologische verwachting (**H**) geldt dat alleen bij bodemingrepen vanaf 10.000 m² en dieper dan de oorspronkelijke waterbodem voorafgaande aan de bodemverstorende ingreep een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) noodzakelijk is.

Voor de zone zonder verwachting geldt een vrijstelling van archeologisch maatregelen vanwege de hoge mate van verstoring. Dit betekent dat verder archeologisch veldonderzoek niet nodig is.

Voor de uitvoering van een Inventariserend Veldonderzoek is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld moet worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland. <http://chw.noord-holland.nl>
Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

Literatuur

- Bertram, C., *Noord-Hollands Arcadia*, Alphen aan den Rijn 2005
- BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie*, Amsterdam 2005-2010, Amsterdam 2005.
- Borger, G.J., 'Ontgonnen, bedijkt, bebouwd. De agrarische voorgeschiedenis van het stedelijk gebied', in: Heinemeijer, W.F. & Wagenaar, M.F., *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Antwerpen 1987.
- Breen, J.C., 'De Haarlemmerbuurt', *Amstelodamum* Jb. 31 (1934), 51-64.
- Eerden, R. van, 'De archeologische reservaten van 'Malta'', *Archeobrief* 12/2 (2008), 13-18.
- Hoek Ostende, J.H. van den, 'De Amsterdamse molens', in: *Molens in Noord-Holland. Inventarisatie van het Noordhollands molenbezit*, Amsterdam 1981.
- Hoek Ostende, J.H. van den, *De molens van Amsterdam in oude ansichten deel 2, de houtzaagmolens rond de oude stad*, Zaltbommel 2001.
- Hogenes, K., *Costelijk stadswater: geschiedenis van de Amsterdamse waterhuishouding*, Amsterdam 1997.
- Jansen, L., 'De voorgeschiedenis van Geuzenveld', *Ons Amsterdam* 18 (1966), 2-6.
- Löwenthal, F., 'Geschiedenis van het bestemmingsplangebied Overbrakerpolders', *Ons Amsterdam* 34 (1982), 91-94.
- Meischke, R., 'Het Amsterdamse buitenhuis in de eerste helft van de zeventiende eeuw', *Amstelodamum* 45 (1958), 133-144.
- Provincie Noord-Holland, *Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland*, Haarlem 2006.
- Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/Antwerpen 1993.
- Veerkamp, J.A.G., *Mammoeten in Amsterdam? Een inventarisatie van archeologische aandachtspunten bij de aanleg van de Noord/Zuid Metrolijn*, Amsterdam 1997.

Afmelding:

Archicode 27957 datum 30-09-2009

Controle proces en waardstelling prof. dr. J.H.G. Gawronski

Voor akkoord datum: 30-09-2009

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 09-082

Datum: 30-09-2009
Status: definitief
Redactie: Prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: Dr. J. Euwe
Tekeningen: Drs. L. de Leeuw, dr. J. Euwe

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2009
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.